

Antirasistiskt engagemang – Vasalopp eller stafettlöpning?

AV JESPER SVARTVIK

För några veckor sedan, när jag befann mig i Jerusalem för att delta i en internationell konferens om antisemitism, for jag tillsammans med Lena Jersenius till *The Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism* vid Tel Avivs universitet. Detta institut har bland annat till uppgift att inventera, kompilera och analysera antisemitismens utbredning i olika länder. Detta dokumenteras i årsskriften *Antisemitism Worldwide*.

Med direktorn Dina Porat och hennes medarbetare Haim Fireberg samtalade vi om antisemitismen i Europa. Jag uttryckte min oro över några fenomen i den svenska debatten: för det första finns det tecken som tyder på att ordet ”Förintelsen” är på väg att bli en metafor snarare än en benämning på en specifik, historisk händelse. Ordets vanligaste bruk i massmedia tycks inte längre vara den faktiska händelsen utan i stället någon form av överförd bemärkelse: ”den *verkliga* Förintelsen” eller ”den *sanna* Förintelsen”.

Detta språkbruk är bekymmersamt därför att det i sig är ett tecken på bristande historiska kunskaper. Bara den som inte känner till Förintelsens omfattning kan uttrycka sig på det viset. Vi bör därför reagera mot detta uttryckssätt på samma vis som vi givetvis skulle göra om vi ständigt hörde människor i vår omgivning tala om ”den *verkliga* Titanic-undergången” eller ”den *sanna* Estonia-katastrofen” för att därigenom låta den symboliska betydelsen nivellera den historiska.

Falska bilder av antisemitism

Det andra som vi samtalade om i Tel Aviv var att det i Sverige finns några uttryck som blir allt vanligare i den massmediala debatten: ”muslimer är vår tids judar” eller ”islamofobin är vår tids antisemitism”. Detta uttryckssätt förutsätter två saker: för det första att det inte finns någon antisemitism i Sverige idag. Redan argumentets utgångspunkt är felaktig eftersom

den bagatelliserar och därmed i förlängningen rättfärdigar antisemitism. För det andra tycks dessa debattörer mena att islamofobin är en ny företeelse som sägs ha ersatt det gamla fenomenet. Även detta antagande är felaktigt. Kort sagt: för det första, antisemitismen är tyvärr inte passé och, för det andra, islamofobin är dessvärre inte ny.

(a) Muslimskräcken är inte vår tids judehat, bland annat därför att den inte har uppstått i vår tid; den har funnits i Europa i mer än tusen år. Det är därför ett uttryck för historisk aningslöshet att framställa den som ”vår tids antisemitism”. Som teolog är jag väl bekant med vissa kyrkliga texter som framställer ”turkarna” som det stora hotet mot kristendomen. Vi får inte glömma i vilket sammanhang dessa skrevs. Det kristna Konstantinopel föll 1443; det legendariska uttrycket att turkarna har stått ”vid Wiens portar” syftar dels på belägringen 1529, dels på slaget 1683. Detta är faktiska, historiska händelser.

Hot och generaliseringar

Det fanns en tid när kristna i Europa befarade att det muslimska erövringståget skulle vara framgångsrikt – och att det kristna Europa därmed skulle upphöra att existera. På den tiden fanns det sålunda ett reellt, militärt hot mot den kristna kulturen i Europa. Detta kan jämföras med den faktiska hotbild som finns idag: exempelvis attentaten mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001, i Madrid den 11 mars 2004 och i London den 7 juli 2005. Det är dessa genomförda attentat och hot om ytterligare attacker som är orsaken till att det numera exempelvis är så krångligt att flyga. Vi kanske anser att dessa säkerhetskontroller är för omständliga och integritetskränkande – eller att de inte är tillräckligt noggranna för att kunna stoppa den som verkligen vill skada sina medpassagerare. Huvudsaken är att de på grund av utförda

attacker och uttalade hot skulle kunna anses vara motiverade.

Det är i detta sammanhang väsentligt att påpeka att detta handlande *inte* är representativt för alla muslimer. Att vissa jihadistiska gör anspråk på att tala i islams och alla muslimers namn påverkar inte detta faktum. *Det är av yttersta vikt att minnas att många av de muslimer som i västvärlden är offer för islamofobi har flytt undan just totalitära regimer i den muslimska världen.* Islamofobins grundstomme är att helt vanliga muslimer behandlas som om de vore högst ovanliga muslimer, det vill sägs, som om de vore politiska extremister. Muslimer möter ständigt negativa attityder och utsätts för diskriminerande behandling på grund av att det finns en uråldrig fördomsfullhet mot muslimer som bland annat hämtar näring ur samtida politiska händelser.

Väsentlig skillnad

I fråga om judenheten finns det inte en motsvarande hotbild. Många judar i Sverige undviker att visa davidsstjärnan runt halsen, men detta gör de inte därför att judiska ledare har utfört attacker mot svenskar i Sverige eller utomlands. Somliga judar avstår från att på offentliga platser bära *kippah*, men det gör de inte därför att Israel utgör ett militärt hot mot Sverige.

Judar i Sverige ber i synagogor under polisbevakning, men detta gör de inte därför att de förknippas med judiska extremister som vill avskaffa den västerländska demokratin. De betungande säkerhetskostnaderna bekostas av de judiska församlingarna därför att icke-judiska extremister hotar judar, inte tvärtom.

Detta är en väsentlig skillnad mellan islamofobi och antisemitism: islamofobins drivkraft är att den inte ser – eller inte vill se – skillnaden mellan samhällsomstörtande jihadism och alla de miljoner och åter miljoner muslimer som *inte* är politiska och teologiska extremister. Huvudorsaken till denna otillåtna generalisering är en nedärvd misstänksamhet i vårt samhälle mot muslimer som personer och islam som religion.

Även antisemitismen bygger på historiskt och kulturellt rotade bilder. En skillnad som bör noteras är dock att judar som finns i Sverige faktiskt inte flytt undan förföljelser i

Israel; nej, de har kommit till Sverige för att slippa förföljelser i den *icke*-judiska världen, från exempelvis Tyskland på 1930-talet (undan nazismen), från Polen på 1960-talet (med anledning av utrensningarna 1968), eller från Ryssland på 1990-talet (efter *glasnost* och *perestrojka*).

(b) Det finns en andra anledning att inte hävda att ”muslimer är vår tids judar”. Vi vet att en av de viktigaste orsakerna till att den danska karikatyrdebatten eskalerade var att danska muslimer kontaktade inflytelserika personer i muslimska länder. Det var detta kontaktnät som föranledde krav på bojkotter av danska produkter. Redan detta exempel visar att vi inte kan tala om islamofobin som vår tids antisemitism – skillnaderna är för stora. När ghettot i Venedig byggdes 1516 hade inte stadens judar några betydande judiska nationer att vända sig till som skulle kunna hota Venedig, *La Serenissima*, med handelssanktioner om inte judenhetens rättigheter beaktades. På ett liknande sätt har det varit under två årtusenden.

Antisemitism och politisk islam

(c) Ytterligare en aspekt bör beaktas i detta sammanhang: det kan inte förnekas att antisemitismen är en viktig beståndsdel i vissa inflytelserika grenar av militant politisk islam. I den debatten demoniseras två nationer regelmässigt: USA och Israel. Hur ska vi någonsin kunna uppmärksamma detta allvarliga problem om vi lättsinnigt hävdar att ”islam är vår tids judendom”, att ”muslimer är vår tids judar” och att ”islamofobi är vår tids antisemitism”? I vissa fall är det ju faktiskt muslimer som hatar och hotar judar. Den underliggande tanken tycks vara att det bara finns ett verkligt allvarligt samhällsproblem i taget; detta är givetvis nonsens. Det finns inga goda skäl att tala om dessa fördomar som om vi kunde identifiera en stafettväxling i samhället från antisemitism till islamofobi.

Det är alltså av åtminstone tre skäl olämpligt att kalla islamofobin vår tids antisemitism. Båda problemen hemsöker vårt samhälle, men de har olika drivkrafter och diskurser. Den som vill bekämpa dessa två problem måste ta olikheterna på allvar. Det handlar inte om att betona den ena gruppens problem på den andra partens bekostnad.

Fördomar ska bemötas, inte bagatelliseras.

Alla fördomar måste tas på allvar

De som verkligen vill motarbeta *olika* former av xenofobi i vårt samhälle måste se att dessa är just *olika*, det vill säga att de har olika beskaffenhet och uppträder i olika skepnader. Vi har inget att vinna på att sprida felaktiga generaliseringar.

Låt oss inte tala om förakt för och hets mot olika folkgrupper som om det bara existerade ett problem i taget – och att vissa sorter av

xenofobi skulle vara passé och därför enkom har till uppgift att tjäna som metaforer för andra problem. Det är bättre att likna vårt antirasistiska engagemang vid att delta i Vasaloppet – där tusentals, var och en på sitt sätt, kämpar efter bästa förmåga *i fädrens spår för framtids segrar* – än att presentera det som om vi satt på läktaren och betraktade en stafettlöpning där bara en fråga i taget diskuteras därför att det bara finns en stafettpinne i laget.

Jesper Svartvik
Ordförande Svenska kommittén mot antisemitism

Ansvarig utgivare: Jesper Svartvik

Artiklar i Nyhetsbrevet som ej författats av SKMA:s ordförande eller SKMA representerar inte nödvändigtvis SKMA:s åsikter.